

Bilaga 1-6 till Biblioteksplan Tyresö kommun

Bilaga 1.

Unescos Folkbiblioteksmanifest

Bakgrund

År 1949 antog UNESCO ett folkbiblioteksmanifest, som beskrev folkbiblioteket som en levande samhällskraft, en demokratisk institution för utbildning och ett folkets universitet. För att omsätta manifestets idéer i praktisk handling inrättades under 1950-talet tre modellbibliotek: i New Delhi, vid Columbia University i Medellín och i Enugu i Nigeria.

En andra version av UNESCO:s folkbiblioteksmanifest utkom 1972. I november 1994 antogs en tredje version. Även här anges folkbibliotekens mål och vilka tjänster ett folkbibliotek bör tillhandahålla. Manifestet ger uttryck för vad som är önskvärt och eftersträvansvärt, även om vägen dit kan vara lång i många delar av världen.

Statens kulturråd utsåg hösten 1995 Ljusdals kommunbibliotek till svenskt modellbibliotek. Att valet föll på Ljusdals kommunbibliotek, som var ett av flera möjliga alternativ, berodde på att förutsättningarna ansågs goda för ett inspirerande utvecklingsarbete.

Unescos Folkbiblioteksmanifest 1994

Frihet, välfärd, samhällelig och personlig utveckling är grundläggande mänskliga värden. De kan bara förverkligas genom välinformerade medborgare med möjlighet att utöva sina demokratiska rättigheter och därigenom spela en aktiv roll i samhällslivet. Medborgarnas egna deltagande i utvecklingen av demokratin är beroende av en fullgod utbildning samt en fri och obegränsad tillgång till kunskap, tankar, kultur och information.

Folkbiblioteket som lokalt kunskapscentrum utgör en grundförutsättning för ett livslångt lärande, ett självständigt ställningstagande och en kulturell utveckling för den enskilde och för olika grupper i samhället.

UNESCO uttrycker i detta manifest sin tilltro till folkbiblioteket som en levande kraft för främjande av utbildning, kultur och information och som en viktig drivkraft i strävan efter fred och andlig utveckling.

UNESCO uppmanar därför stat, landsting och kommuner att stödja och att aktivt medverka i en utveckling av folkbiblioteksväsendet.

Folkbiblioteket

Folkbiblioteket skall som lokalt kunskapscentrum göra alla slag av kunskap och information lätt tillgänglig för sina användare.

Folkbiblioteket är till för alla, oberoende av ålder, ras, kön, religion, nationalitet, språk eller samhällsklass. Särskilda tjänster skall kunna erbjudas dem som av någon anledning inte kan utnyttja det gängse utbudet, exempelvis språkliga minoriteter, personer med olika handikapp, patienter på sjukhus eller interner inom kriminalvården.

Alla åldersgrupper skall kunna finna material som tillgodoser deras behov. Samlingar och tjänster skall omfatta alla slag av lämpliga medier, förmedlade genom modern teknologi såväl som traditionellt material. Kvalitet samt anpassning till lokala förutsättningar och behov skall tjäna som grundläggande princip. Samlingarna skall spegla tidsanda och samhällsutveckling men skall också tjäna som minne för mänsklig strävan och fantasi.

Folkbibliotekets samlingar och utbud av tjänster skall inte vara föremål för någon form av ideologisk, politisk eller religiös censur och inte heller för kommersiella påtryckningar.

Folkbibliotekets uppgifter

Folkbibliotekets huvuduppgifter är att verka för läskunnighet, information, utbildning och kultur bland annat genom att:

1. Skapa och stärka läsvanor hos barn redan från tidig ålder
2. Stödja såväl självstudier som formell utbildning på alla nivåer
3. Erbjudna möjligheter till kreativitet och personlig utveckling
4. Stimulera barns och ungdomars fantasi och kreativitet
5. Främja kunskap om kulturarvet, förståelse för kulturen och insikt om vetenskaplig forskning och utveckling
6. Vara öppna för alla konstnärliga uttrycksformer
7. Främja kontakten mellan olika kulturer och stimulera en kulturell mångfald
8. Stödja muntlig berättartradition
9. Garantera medborgarna tillgång till alla slag av samhällsinformation
10. Tillhandahålla erforderliga informationstjänster för det lokala näringslivet, för organisationerna och för olika intressegrupper
11. Underlätta utnyttjandet av informationsteknologi och förbättra kunskaperna om dess användning
12. Ge stöd till och delta i alfabetiseringsprogram för alla åldersgrupper och vid behov ta initiativ till sådan verksamhet.

Lagstiftning, finansiering och samverkan

Folkbibliotekets tjänster skall i princip vara avgiftsfria. Folkbiblioteken är ett samhällsansvar. De bör därför ha stöd i en särskild lagstiftning och bekostas av allmänna medel. Folkbiblioteken bör ses som ett viktigt led i en långsiktig strategi för kultur, informationsspridning, utbildning och ökad läskunnighet.

För att säkerställa och främja en nationell samordning och samverkan inom biblioteksområdet bör statsmakterna genom lagstiftning och biblioteksplanering fastställa en nationell bibliotekspolitik. Denna bör grundas på en samsyn och en gemensam standardnivå.

Nätverket inom folkbiblioteksområdet bör utformas med hänsyn till strukturen inom hela det allmänna biblioteksväsendet.

Ledning och förvaltning

Ett handlingsprogram bör upprättas som utifrån lokala behov tydligt fastställer mål, prioriteringar och utbud av tjänster. Folkbiblioteket bör dessutom ha en effektiv organisation och skötas på ett fackmässigt sätt.

Folkbiblioteket bör samarbeta såväl lokalt och regionalt som nationellt och internationellt med berörda intressenter; exempelvis olika användargrupper och yrkeskategorier.

Folkbibliotekets tjänster skall vara tillgängliga för alla. Detta förutsätter att biblioteksbyggnaderna är centralt belägna, att lokalerna är anpassade för läsning och studier, försedda med lämplig teknisk utrustning och ha tillräckligt öppethållande för att passa användarna. Detta innebär också att biblioteket genom uppsökande verksamhet skall erbjuda sina tjänster också till dem som inte själva kan komma till biblioteket.

Bibliotekets tjänster skall anpassas till lokala behov.

Bibliotekarien skall aktivt fungera som förmedlare av bibliotekets resurser. Grundutbildning och fortbildning för bibliotekarier är en förutsättning för en fullgod kvalitet på bibliotekets tjänster.

För att alla skall kunna ta del av bibliotekets samtliga tjänster bör det upprättas program för uppsökande verksamhet och för användarutbildning.

Att förverkliga manifestet

Beslutsfattare på alla nivåer, liksom hela biblioteksvärlden uppmanas härmed att verka för att de principer som formulerats i detta manifest omsätts i handling.

Manifestet är utformat i samarbete med International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA).

Bilaga 2.

BIBLIOTEKSLAGEN SFS nr: 1996:1596

Departement/
myndighet: Kulturdepartementet

Rubrik: Bibliotekslag (1996:1596)

Utfärdad: 1996-12-20

Ändring införd: t.o.m. SFS 2004:1261

Omtryck: 1998:1249

-----

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om det allmänna biblioteksväsendet.

2 § Till främjande av intresse för läsning och litteratur, information, upplysning och utbildning samt kulturell verksamhet i övrigt skall alla medborgare ha tillgång till ett folkbibliotek.

Folkbiblioteken skall verka för att databaserad information görs tillgänglig för alla medborgare.

Varje kommun skall ha folkbibliotek.

3 § På folkbiblioteken skall allmänheten avgiftsfritt få låna litteratur för viss tid.

Bestämmelsen hindrar inte att ersättning tas ut för kostnader för fotokopiering, porto och andra liknande tjänster. Inte heller hindrar den att en avgift tas ut i de fall låntagare inte inom avtalad tid lämnar tillbaka det som de har lånat.

4 § Ett länsbibliotek bör finnas i varje län.

Länsbiblioteket skall bistå folkbiblioteken i länet med kompletterande medieförsörjning och andra regionala biblioteksuppgifter.

För den kompletterande medieförsörjningen skall också finnas en eller flera lånceentraler.

5 § Inom grundskolan och gymnasieskolan skall det finnas lämpligt fördelade skolbibliotek för att stimulera skolelevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen.

6 § Det skall finnas tillgång till högskolebibliotek vid alla högskolor. Dessa bibliotek skall inom de områden som anknyter till utbildning och forskning vid högskolan svara för biblioteksservice inom högskolan och i samverkan med landets biblioteksväsen i övrigt ge biblioteksservice.

7 § Kommunerna ansvarar för folk- och skolbiblioteksverksamheten.

Landstingen ansvarar för länsbiblioteken och för biblioteken vid högskolor med landstingskommunalt huvudmannaskap.

Staten ansvarar för övriga högskolebibliotek och för lånecentralerna samt för sådan biblioteksverksamhet som enligt särskilda bestämmelser ankommer på staten.

7 a § Bibliotek och bibliotekshuvudmän inom det allmänna biblioteksväsendet skall samverka.

Kommuner och landsting skall anta planer för biblioteksverksamheterna. Lag (2004:1261).

8 § Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter bl.a. genom att erbjuda litteratur på andra språk än svenska och i former särskilt anpassade till dessa gruppers behov.

9 § Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.

10 § Länsbibliotek, lånecentraler, högskolebibliotek, forskningsbibliotek och andra av staten finansierade bibliotek skall avgiftsfritt ställa litteratur ur de egna samlingarna till folkbibliotekens förfogande samt i övrigt samverka med folk- och skolbiblioteken och bistå dem i deras strävan att erbjuda låntagarna en god biblioteksservice.

Bilaga 3.

Svensk Biblioteksförnings rekommendationer för folkbibliotekens barn- och ungdomsverksamhet

Vid alla åtgärder som rör barn, vare sig de vidtas av offentliga eller privata sociala välfärdsinstitutioner, domstolar, administrativa myndigheter eller lagstiftande organ, skall barnets bästa komma i främsta rummet.

FN:s konvention, artikel 3, om barnets rättigheter antagen av FNs generalförsamling den 20 november 1989

Alla barn och ungdomar har rätt till bibliotek. Bibliotekens insatser för barn och ungdomar utgår från FN:s konvention om barnets rättigheter och syftar till att i alla tillämpbara delar uppfylla barnkonventionen. Barnens bästa ska alltid komma i främsta rummet.

Det innebär att:

- Barnperspektivet ska vara utgångspunkten för biblioteket. Barns och ungdomars egna behov ska vara vägledande för verksamheten. De ska kunna påverka denna och de ska erbjudas möjligheter att uttrycka sig i biblioteket.
- Biblioteket ska bidra till att stärka barns och ungdomars personlighetsutveckling, liksom deras utveckling till aktiva, demokratiska samhällsmedborgare.
- Biblioteket ska vara en fristad och mötesplats för barn och ungdomar, där de möts med respekt av engagerade och kunniga vuxna. "Biblioteket ska vara ett roligt ställe där det händer saker."
- I biblioteket ska finnas ett rikt, varierat och aktuellt utbud av medier som speglar världen ur ett barn- och ungdomsperspektiv. Anpassade medier ska erbjudas barn och ungdomar som behöver det.
- Bibliotekets verksamhet, lokaler och information ska vara tillgängliga för barn och ungdomar med funktionshinder.
- Barn och ungdomar ska ges vana att använda bibliotek och redskap för att orientera sig i en svåröverskådlig och gränsöverskridande medievärld.
- Biblioteket ska erbjuda komplement och alternativ till utbudet i lokalsamhället.
- Biblioteket ska vara en del av samhällets nätverk för barn och ungdomar när det gäller språkutveckling, kulturarv, kulturupplevelser och eget skapande.
- Biblioteket ska tillsammans med föräldrar, barnhälsovård, förskola och skola lägga grunden till det livslånga lärandet och hjälpa barn och ungdomar att skapa sammanhang i tillvaron.
- Biblioteket ska stimulera till nyfikenhet och läslust. För muntligt berättande, upplevelseläsning och för barns och ungdomars eget kunskapssökande ska biblioteket vara ledande. Biblioteket ska vara aktivt och uppsökande.
- Barns och ungdomars användande av biblioteket ska inte begränsas av ekonomiska hinder.
- Biblioteket ska vara en angelägenhet för alla barn och ungdomar.

Deklarationen om barnets rättigheter antogs av FN 20 november 1989. Sverige anslöt sig till den 1990. Många kommuner har sedan dess fattat beslut som innebär att nämnder och förvaltningar på olika sätt ska arbeta i enlighet med barnkonventionen.

Rekommendationerna för folkbibliotekens barn- och ungdomsverksamhet bygger på tillämpbara artiklar i konventionstexten. De kan användas som en utgångspunkt för ett tydligare barnperspektiv när man formulerar mål för verksamheten och i utformningen av det dagliga arbetet på biblioteken.

Bilaga 4.

Svensk Biblioteksförnings rekommendationer för referens- och informationsarbete

"FNs deklaration om mänskliga rättigheter understryker att alla "...har frihet att söka, mottaga och sprida upplysningar och tankar genom varje slags uttrycksmedel..."

Enligt regeringsformen är "...varje medborgare gentemot det allmänna tillförsäkrad... informationsfrihet; frihet att inhämta och mottaga upplysningar samt att i övrigt taga del av andras yttranden."

Referensarbete är den professionella hjälp besökaren får av bibliotekarien i syfte att få adekvat information, där bibliotekariens yrkeskunskaper ger frågeställaren ett större utbyte av bibliotekets resurser än vad han/hon skulle fått på egen hand.

(fritt översatt från Denis Grogan / Practical reference work, London, 1979)

En referensfråga är en informationskontakt som omfattar kunskap, användning, rekommendationer, tolkning eller instruktioner mellan någon i personalen och användaren om hur man använder en eller flera informationskällor. Referensfrågan kan ställas personligen eller via telefon, post, fax eller elektroniska media såsom e-post, ICQ, chatt mm.

(Information and documentation - International library statistics ISO 2789:2001E / Handbok i utvärdering. Svensk Biblioteksförnings specialgrupp för kvalitetsarbete och statistik)

Referensarbete förutsätter att biblioteket har

- bibliotekarier för uppgiften att bistå vid användandet av bibliotekets medier och vid förmedling av information och litteratur som måste sökas utanför det egna biblioteket
- resurser för fortlöpande utbildning för att upprätthålla och utveckla bibliotekariernas yrkeskunskap bl a på informationsteknologins område
- aktuella, allsidigt valda och lättillgängliga mediesamlingar
- tillgång till adekvata hjälpmedel för informationssökning och informationsförmedling, även på distans
- hjälpmedel för att ge handikappade likvärdig service
- samarbete med andra bibliotek liksom med övriga institutioner och organisationer för förmedling av information och litteratur
- resurser och tydlig policy för hantering av frågor via olika medier

I referenstjänsten ska bibliotekarien

- eftersträva att uppnå kvalitet i varje enskilt fall
- behandla alla informationssökare med omdöme och respekt
- skydda den enskildes rätt till sekretess
- i intervjusituationen precisera frågan så långt möjligt med bibehållande av respekten för frågarens integritet
- visa respekt mot kollegor och ha en gemensam policy gentemot besökarna
- beakta alla tänkbara informationskällor oavsett medium
- på ett pedagogiskt sätt lära ut informationssökning samt verka för ett kritiskt förhållningssätt till information

Mötet

Den första kontakten mellan bibliotekarien och besökaren är viktig för att skapa ett förtroendefullt kommunikationsklimat.

Bibliotekarien bör tänka på att

- snabbt visa personen uppmärksamhet och inte se upptagen ut
- etablera ögonkontakt
- uppträda vänligt
- visa att man sett personer som väntar på tur men koncentrera sig på den som just nu behöver hjälp
- inte försvinna ur personens åsyn utan att förklara varför

Intresse

För att förtroendet ska behållas mellan bibliotekarien och besökaren bör odelad koncentration och intresse ges till den person man för tillfället ägnar sig åt.

Bibliotekarien bör tänka på att

- lyssna förutsättningslöst
- behålla ögonkontakten
- inte tappa koncentrationen eller börja syssla med andra saker

Referensdialog

Dialogen är hjärtat i referenssituationen och ställer stora krav på bibliotekarien. För att bibehålla god kommunikation ska bibliotekarien lyssna aktivt och ställa öppna frågor.

Bibliotekarien bör tänka på att

- ge besökaren tid att redogöra för hela sin frågeställning
- bekräfta att man uppfattat frågan rätt till exempel genom att nicka eller inflika korta kommentarer
- uppmuntra personen att utveckla frågan närmare och fastställa informationsbehovets omfattning och karaktär genom att fråga t ex "har du redan hittat något material själv?"; "är du ute efter dagsaktuellt material och/eller äldre källor?"; "vill du ha siffror och statistik?" etc
- ta reda på hur snabbt informationen behövs
- undvika yrkesjargong och använda terminologi som personen förstår
- använda lämpligt röstläge

Sökprocessen

Effektiv sökning innebär att bibliotekarien i samarbete med användaren upprättar en sökstrategi och följer en anpassad metod.

Bibliotekarien bör tänka på att

- välja relevanta källor
- förklara sökprocessens gång för användaren och visa hur han/hon kan gå vidare själv
- vid behov fråga kollegor om hjälp

- välja lämpliga sökord
- i samråd med användaren begränsa frågan, exempelvis till publikationstyp, språk, utgivningsår etc.
- vara uppmärksam på eventuella stavfel och faktafel

Uppföljning

Det är viktigt att ta reda på om personen fått tillfredsställande svar och är nöjd med bibliotekets service.

Bibliotekarien bör tänka på att

- fråga om personen är nöjd med svaret
- uppmuntra personen att återkomma om han/hon behöver mer hjälp
- erbjuda hjälp genom att hänvisa till annat bibliotek, annan institution eller sakkunnig som kan bidra med ytterligare information

Digital referensservice/Elektronisk referenstjänst

Innebär att bibliotekarien får frågor och lämnar svar via e-post, webbplats eller chatt. Det är viktigt att för denna tjänst upprätta en tydlig policy som bland annat beskriver målgrupp och svarstid

Särskilt e-post/webbplats

Bibliotekarien bör tänka på att

- ange källan för informationen
- granska rekommenderade länkar med tanke på auktoritet, trovärdighet och aktualitet
- vara medveten om upphovsrätten och inte skicka elektronisk fulltext utan tillåtelse

Särskilt chatt

Bibliotekarien bör tänka på att

- omedelbart visa att användaren är sedd genom en hälsningsfras
- uttrycka sig koncist
- ha tålamod att vänta ut frågor och svar
- inte tystna/försvinna utan att återkommande be användaren vänta och tala om vad som sker
- vid "pushning" av länkar alltid förvarna och förklara vad som kommer att ske
- använda automatiska svar sparsamt
- inte avsluta samtalet utan ömsesidig överenskommelse

Svensk Biblioteksförening

Utarbetade av Specialgruppen för referensarbete 2002

Bilaga 5.

MEDIEURVALSPRINCIPER TYRESÖ BIBLIOTEK

Kommunbibliotekets inriktningsmål (vad gäller media):

Alla kommuninvånare skall ha tillgång till en biblioteksverksamhet med uppdragen att dels erbjuda ett mångsidigt och kvalitetsinriktat utbud av medier, dels bidra till kommuninvånarnas bildning, utbildning och kulturella utveckling. Barns och ungas behov skall särskilt uppmärksammas.

Detta betyder att biblioteket skall:

- verka för att en stor bredd i urvalet skall präglade inköpen
- lägga tyngdpunkten på den kvalitetsmässigt värdefulla litteraturen
- ta hänsyn till aktualitet och efterfrågan vid inköpen
- eftersträva en aktiv mediebevakning – helst ligga steget före efterfrågan
- köpa alla typer av media – det avgörande är innehållets kvalitet
- tillhandahålla nya tekniker för informationsförmedling, t.ex. databaser, Internet, e-böcker, Mp3 böcker i olika filformat
- förhålla sig objektivt i politiska, religiösa och kontroversiella frågor
- inte köpa in media som spekulerar i våld och fördomar eller strider mot de mänskliga rättigheterna
- värna yttrandefriheten
- ta hänsyn till låntagargrupper med särskilda behov, bl.a. invandrare och funktionshindrade
- kvalitetssäkra mediebeståndet genom kontinuerlig gallring

Facklitteratur

Beståndet av facklitteratur skall täcka alla fackområden och bestå av såväl grundläggande som mer avancerade verk samt vara av allmänt intresse. Vägledande vid urvalet skall vara innehållets saklighet och strävan att allsidigt belysa även kontroversiella frågor.

Biblioteken skall vara en resurs för utbildningen på alla nivåer i kommunen, skolan såväl som vuxenutbildningen.

Sällan efterfrågad avancerat vetenskaplig samt ”smal” litteratur lånas in från andra bibliotek.

Skönlitteratur

Skönlitteraturen skall vara av god litterär kvalitet. Beståndet bör innehålla ett brett urval av såväl litteraturens klassiker som modern kvalificerad skönlitteratur.

Det är viktigt att biblioteket även tillhandahåller ”smal” litteratur.

Översättningar från icke-engelskspråkiga områden bör beaktas.

Behovet av underhållningslitteratur skall tillgodoses, dock utan att kvalitetskraven eftersätts.

Barn-och ungdomslitteratur

I biblioteket skall finnas ett rikt, varierat och aktuellt utbud av medier som speglar barns och ungdomars värld. Biblioteket skall vara ledande vad gäller upplevelseläsning och fritt kunskapssökande och stimulera till nyfikenhet och läslust. Barn-och ungdomslitteraturen har stor betydelse för språkutvecklingen, därför är det viktigt att välja kvalitativt bra media. Barns och ungdomars delaktighet och egna behov ska vara utgångspunkten för medieurvalet.

Tidningar och tidskrifter.

Inom bibliotekssystemet (främst huvudbiblioteket) skall såväl den svenska riks- och lokalpressen som den nordiska och internationella dagspressen finnas representerad.

Geografisk och politisk spridning bör eftersträvas.

Tidskriftsbeståndet kompletteras bokbeståndet genom sin större aktualitet och bör representera olika fackområden. Biblioteket har ett särskilt ansvar att stödja kulturtidskrifter. Tidskrifter som främst är till förströelse bör också finnas.

Invandrarlitteratur

Beståndet bör avspegla invånarnas språkliga struktur i kommunen.

Böcker på lätt svenska och språkkurser för invandrare skall tillhandahållas.

Tidningar och tidskrifter bör prioriteras. Depositioner av böcker lånas in från länsbiblioteket eller Internationella biblioteket.

Invandrarmedia skall bedömas efter samma kriterier som det övriga beståndet.

Talböcker m.m.

För funktionshindrade skall biblioteket tillhandhålla talböcker, Daisy-talböcker, bok och band, lättlästa böcker samt böcker med stor stil.

Inköp av talböcker skall stå i proportion till den talboksberättigade befolkningen i kommunen.

Tyresösamling

En lokalsamling av medier med huvudsaklig inriktning på Tyresö skall finnas på alla bibliotek och kompletteras kontinuerligt.

Kommunal information

Skall finnas på samtliga bibliotek

Gåvor till biblioteket bör hanteras efter samma principer som gäller för inköp

Fjärrlån

Varje låntagarbeställning bör betraktas som ett inköpsförslag och införskaffas i möjligaste mån, annars följer vi de antagna fjärrlånereglerna.

Ansvar och efterlevnad

Var och en som köper in media till biblioteket ansvarar för att medieurvalsprinciperna följs.

Medieurvalsprinciperna revideras i vid förändringar av målen eller vid behov.

Bilaga 6.

Läsutvecklingstrappan se särskild Powepointbilaga